

Szakedolgozat

Papp Noémi
Csecsemő- és kisgyermekvelő BA

Kaposvár

2023.

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Csecsemő és kisgyermeknevelő BA Szak

A gyermek fejlődésének megítélése szülői szemmel

Belső konzulens: Petőné dr. Csima Melinda
adjunktus

Készítette: Papp Noémi
QLE4TA

Levelező tagozat

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet

Kaposvár

2023.

Tartalom

1. Bevezetés	2
1.1. Témaválasztás indoklása	2
1.2. A dolgozat célkitűzései	4
2. Szakirodalmi áttekintés	5
2.1. Gyermekek fejlődése	5
2.2. Magzati fejlődés figyelemmel kísérése	8
2.3 Fejlődés nyomon követése újszülött kortól	8
2.3.1. Védőnők szakmai munkája	8
2.3.2. Kisgyermeknevelők szakmai munkája, a fejlődés nyomon követése	11
2.4. Bölcsőde bekapcsolódása a gondozás-nevelésbe	13
2.5. Csalás szerepe a fejlődésben	16
2.6. Nagyszülők szerepe a gyermek életében	18
3. Korai fejlesztés	20
4. Önálló empirikus kutatás	22
4.1. A kutatás célja	22
4.2. Kutatási kérdések	24
4.3. A kutatás eredményei	24
5. Összegzés	31
6. Irodalomjegyzék	33
7. Mellékletek	36

1. Bevezetés

*„Egy gyermek élete olyan, mint egy papírlap,
melyen minden arra járó nyomot hagy.”*

(Kínai közmondás)

A gyermek fejlődése szempontjából legmeghatározóbb időszak életének első 3 éve. Ez idő alatt nagyon látványos változások mennek végbe mind az öt fejlődési területen, ami nem más, mint a szociális-, fizikai-, szellemi-, kognitív- és érzelmi fejlődés. E szenzitív szakaszban, nagy hatást gyakorol a gyermekekre környezete. Tehát az öt körül vevő felnőttek, azaz a szülők, nagyszülők és bölcsődébe járó gyermekek esetén a kisgyermeknevelők felől érkező reakciók, érzelmek, impulzusok. Ezeknek a személyeknek a feladata a védőnők segítségével figyelemmel kísérni a gyermeki fejlődés menetét és szükség esetén lépéseket kell tenniük, ha azt tapasztalják, szükséges valamely fejlődési terület megtámogatása.

1.1. Témaválasztás indoklása

Azért ezt a témát választottam, mert kisgyermeknevelői munkám során napi szinten találkozok családokból érkező kisgyermekkel, így testközelből tapasztalom a gyermekek fejlődését. A fejlődés normál üteme minden téren fontos a későbbi életszakaszokban való kihívások leküzdése miatt, ezen belül a szociális képességek és az önállósodás kialakulásának segítése keltette fel leginkább a figyelmemet.

Mint, minden terület, így a szociális fejlettség megítélésénél is vannak bizonyos befolyásoló tényezők, amiket minden megfigyelés, felmérés alkalmával észben kell tartani. Ezek között az első és talán legfontosabb a gyermek pillanatnyi egészségi állapota, érzelmi szintje. Ide tartoznak egyéni tulajdonságai is: aktivitása, temperamentuma, fejlettségének és szellemi állapotának szintje.

Egyre többet tudunk a gyermekekről. Mégis vannak szülők, akik ennek ellenére is bizonytalanok a gyermeknevelésben és/vagy a gyerek fejlődésének megítélésében. A szülők dolgát nehezítik a különböző oldalakon, webhelyeken megjelenő írások, melyeknek jó része nem releváns. Mi, pedagógusok, a védőnőkkel, házi orvosokkal együtt tudjuk segíteni a szülőket a felmerülő kérdések megválaszolásával és gyermekük fejlődésének nyomon követé-

sével egyaránt. Ezt azért tartom fontosnak, mert így a szülők naprakész, releváns információk birtokába tudnak jutni. Ez egyben a gyermekek érdekét is szolgálja, hiszen, ha valamely területen fejlődése támogatásra szorul, azt a lehető leghamarabb meg kellene kapnia ideális esetben. Minél korábban sikerül ezt megvalósítani, annál több esélye van a gyermeknek behozni a fennálló lemaradást. Ellenkező esetben viszont, élete későbbi éveiben (óvoda, iskola) hátránnyal indul és sok kudarc érheti. Ezért van nagy hangsúlya a fejlődés figyelemmel kísérésének és szükség esetén a korai fejlesztés elkezdésének.

Szülőként a legnehezebb dolog szembenézni és elfogadni a gyermeknél fellépő bármely jelet, ami arra utal, hogy nem megfelelő léptékű a gyermek fejlődésmenete. Ám a gyermekek érdekeit tekintve az lenne az optimális, ha folyamatosan, hozzáértő módon lenne követve fejlődésük és az eközben felmerülő problémákat mihamarabb orvosolni tudnánk. Tehát a lehetőségekhez mérten, mielőbb egy, az igényüknek megfelelő szakember segítő kezei közé kerülne a gyermek.

Ez nem csak a gyermekek számára van jótékony hatással. A szülők számára, ezáltal a család életére is jótékonyan hathat. Hiszen az adott, korai fejlesztésben résztvevő fejlesztő személy a szülőnek is segítségére lehet, érthető magyarázattal, segítő javaslatokkal, tanácsokkal láthatja el a szülőt/ szülőket, ami a gyermekek fejlődését egyaránt szolgálja.

A korai fejlesztés hatékonyan tudja támogatni a gyermek fejlődését. A fejlesztő által vezetett füzet, melybe a gyermekkel és az elért haladásokkal kapcsolatos információk kerülnek, a szülőknek is kedvez, megnyugtatja, biztonságérzetet és stabilitást ad.

1.2. A dolgozat célkitűzései

Ezzel a kutatással azt a célt tűztem ki, hogy betekintést nyújtsak a 0-3 éves korú gyermekek fejlődésmenetének nyomonkövetéséről. Mindezt a család, tehát a szülők, a nagyszülők; illetve a bölcsőde és fejlesztő szakemberek nézőpontjából kívánom körül járni, hogy képet alkothassak, a gyermek szociális készségeinek és az önállóvá válás támogatásának lehetőségeiről.

Célom ezen kívül még a gyermekeket körülvevő felnőttek kapcsolatának, annak fontosságának vizsgálatát.

2. Szakirodalmi áttekintés

2.1. A gyermek fejlődése

A gyermeki fejlődésre külső és belső tényezők egyaránt hatással vannak, ezek az öröklött adottságok és a közvetlen környezet hatásai. Az öröklött adottságokon belül meghatározó tényező a gyermek neme, genetikai állománya, testalkata. Szociokulturálisan befolyásoló hatása van a szülők legmagasabb iskolai végzettségének, az anyagi háttérének, a vallási- és a kulturális hova tartozásának, temperamentumának, attitűdjének, kompetenciájának, nevelési módszerének, a család összetételének és nagyságának egyaránt. (Szülők gyermekneveléssel kapcsolatos attitűdjének felmérése, 2014)

A gyermekek egyik legmeghatározóbb fejlődési területe a mozgás, ami a születés pillanatában kezdődik. Ez jelentős szerepet játszik a kognitív képesség, a beszédfejlődés, az intelligencia alakulásában egyaránt. Emellett összefüggésben van a vizuális téri konstrukció és a memória kifejlődésére. Épp ezért rendkívüli jelentőséggel bír, hogy a kisgyermeket körülvevő felnőttek odafigyeljenek erre a területre.

A gyermek első évének fontos állomásai tehát a mozgásfejlődés terén a következők:

- fej emelése (1-1,5 hónap)
- törzs emelése hason fekvésben (1,5-4 hónap)
- háton fekvésből oldalra fordulás (3-4 hónap)
- hossz tengely körüli fordulat (3,5-6 hónap)
- kúszás (5-7 hónap), mászás (8-10 hónap)
- ülés segítség nélkül (4,5-7,5 hónap)
- kapaszkodva állás (8-10 hónap)
- egyedül állás (9,5-13,5 hónap)
- segítséggel járás (11,5-13,5 hónap)
- és végül az önálló járás (11,5-15 hónap). (Rendszerszemléletben a korai terápiás háromszög, 2019.)

A gyermekek beszédfejlődésének legmeghatározóbb időszaka 0-2 éves korra tehető. Az első félév fontos időszakot képez e téren. A normál ütemű fejlődéshez elengedhetetlen feltételek: az ép beszédszervek, tehát a gége, nyelv, szájpad, hangszálak stb.; az ép hallás; az egészséges idegrendszer és az aktívan beszélő személyek a gyermek környezetében.

A beszéd fejlődésének első lépcsőfoka a gyermek sírása. Megfigyelhető hat hetes kortól bizonyos hangszín változás egyes sírások között, amivel más-más igényt igyekeznek kifejezni a csecsemő édesanyja és környezte felé.

Átlagos menete a beszédfejlődésnek a gyermek korának megfelelően:

- 1 hónapos korban figyel a hangokra
  - 2 hónapos csecsemő mosolyog
  - 3 hónaposan megismeri szülei és egyes tárgyak, valamint környezete hangjait és a hang irányába fordítja fejét, illetve gügyögni kezd
  - 4 hónapos kisgyermek már tud kacagni, hanggal válaszol, ha valamilyen hangot hall
  - 5 hónapos pedig követi a mozgást tekintetével és az arckifejezésekre reagál
  - 7-9 hónapos gyermek nyálbuborékot tud fújni, utánozza a gesztusjátékokat és szótagokat ismételt pl. tetetete
  - 10-11 hónaposan szavakat mond a gyermek, de még nem használja őket megfelelően pl. mama, baba. A hangsúlyos, gesztussal kísért utasításokat követni tudja és megérti a NEM utasítást
  - 1 éves gyermek szavakat utánoz és gesztusjátékokat utánoz
  - 14 hónapos korára helyesen használ egy-két szót és egyszerű utasításokat metakommunikáció nélkül megért, teljesít
  - 16-18 hónapos gyermek nagyjából 5-10 újabb szót mond, a kívánt tárgyra rámutat, akár egyszerű gesztusok, vagy szavak kíséretében is
  - 1,5 éves kor után, a 19-26. hónap körül az aktív szókészlet 6-50 szót tartalmaz, a gyermek egyszerű, két szavas mondatokban ki tudja fejezni magát, a szóban forgó tárgyakra pedig rámutat. Ezen kívül pedig követi a több részből álló utasításokat is
  - 3 éves kort betöltött kisgyermek beszédkézsége olyan szinten fejlett, hogy a ragokat és a névmásokat helyesen használja, ezen felül az összetettebb és a bonyolultabb, tehát a ragos szerkezetű mondatokkal megfogalmazott utasításokat is követni képes.
- (Örzök, 2014)

A kognitív és értelmi fejlődés akárcsak a mozgás és a beszédfejlődés, szintén nagyon összekapcsolódik. Más szóval a kognitív folyamat, a megismerési és gondolkodási tevékenység.

A gyermekek életében ez főként a játékon keresztül valósul meg, érzékszervei (szem, száj, orr, bőr stb.) segítségével szerez környezetéről ismereteket. Ahogy fejlődik mozgás terén a kisgyermek, úgy egyre több minden megtapasztalására, kipróbálására van lehetősége, illetve annál nagyobb teret tud feltérképezni, felfedezni, ezáltal nő mind kognitív és értelmi szinten tudása. A próbálkozás, az „én csinálom”, „nekem sikerült” élmények és tapasztalatok biztossítják, hajtják előre és ösztönzik a gyermeket.

Az érzelmi élet kialakulása az édesanya szeretetének, gondoskodásának melegében kezdődik, ez szolgál alapul a társas-, testi- és lelki fejlődésnek (Bagdy,2020). Regős (2015) fogalmazza meg egy ízben, hogy a gyermekeknek nem a „szuper” anyákra van szüksége, hanem egy olyanra, aki harmonikus kapcsolatban él mind önnön magával, mind pedig a környezetével és a világgal. Tehát elégedett, békés, boldog. Ahogy több szakember is megfogalmazta már korábban: „ha az anya jól van, akkor a gyermek is”.

A bölcsődei élet mindennapjain megfigyelhetőek a családi érzelmi minták és viselkedésformák. Példa erre, mikor a családban testvér születése várható, a meglévő gyermek viselkedése megváltozik, egyre nagyobb figyelmet kér magának, ha nem kapja meg a kívánt szeretetet, törődést, sokszor a határok tudatos átlépésével „rosszasággal” jelzi környezete felé igényét.

Belső tényezőkön belül a gyermek személyisége és fejlődésének kapcsolatát könyvében így határozza meg Cooper: „A személyiség annyira sokféle, hogy nehéz ennek alapján megjósolni a kisgyermek fejlődését, de lényeges összefüggés van a kettő között. Egy erősebb akaratú, önállóbb gyermek esetleg hamarabb szerez meg és alkalmaz új készségeket, mint egy békés, szelíd kortársa. A gyermek jövője inkább múlik a személyiségén, mint az értelmi képességein.” (Cooper 2002, 135) Szintén ő fogalmazza meg azt, hogy jó, ha tisztában vagyunk vele, hogy pl. egy hathéttel korábban született gyermek képességei az élet csecsemői szakaszában annyi héttel kevesebb, ahány héttel előbb jött világra. (Cooper, 2002)

2.2. Magzati fejlődés figyelemmel kísérése

A gyermek fejlődése az anyaméhben kezdődik. Itt hétről hétre nagy változások mennek végbe a magzat növekedése közben. Ebben az életszakaszban azért olyan fontos, hogy az édesanya elmenjen a kötelező vizsgálatokra és konzultációkra, mert az ott lévő szakemberek ki tudják szűrni a magzat esetleges fejlődési rendellenességeit. Szükség esetén meg tudják tenni a kellő óvintézkedéseket. Ezek olyan tényezők, melyek meghatározó jelentőséggel bírnak a magzat posztnatális fejlődésére és későbbi életének minőségére. A vizsgálatokat végző szakemberek munkáját segítik a különböző ultrahangos eszközök. Ezekkel van lehetősége az orvosoknak megfigyelni a magzat szívhangját, fejlődését (fej, törzs, végtagok, tüdő, szív stb.) (Berkó, 2010)

2.3. A fejlődés nyomonkövetése újszülött kortól

A gyermek fejlődését első sorban az öt napi szinten körülvevő család kíséri figyelemmel. Ehhez kapcsolódik a védőnői rendszer s a gyermekorvos. Bölcsődei ellátásban részeseülő gyermek esetén a kisgyermeknevelő(k).

A szülők nagy része a gyermek fejlődését más gyermekek fejlődésével vetik össze, illetve családtörténeti szinten a nagyszülők vagy a babanaplók segítségével ellenőrzik, hogy tipikus ütemben halad-e a kisgyermek/unoka testi és értelmi fejlődése.

2.3.1. Védőnők szakmai munkája

Azon szülők, akik bizonytalanok és nem tudnak a családtól, barátoktól ez ügyben tanácsot kérni, azok jellemzően a védőnőhöz fordulnak bizalommal. A védőnők és a többi szakember a számukra meghatározott szempontsor szerint figyelik meg a gyermek képességeit, a róluk vezetett szakmai dokumentációhoz.

A védőnők elsősorban a gyermek választott házi orvosával vagy az adott vegyes praxisú házi orvossal működik szorosan együtt. Fontos, hogy az orvosi vizsgálatokat előzze meg a védőnői konzultáció, így az orvos a védőnőtől kapott tesztek eredménye alapján felelősen tudja megítélni az adott gyermek jelenlegi állapotát. A védőnő javasolhatja a szülőknek, hogy lehetőségükhöz mérten interneten, kényelmesen el tudják érni a nekik készült hírleveleket és tájékoztató anyagokat a *koragyermekkor* interneten elérhető oldalán, ez lehet az

édesapa feladata, ami megerősítheti őt apai szerepében. Amennyiben erre nincs lehetőségük a védőnő szolgálhat a számukra fontos írott formájú tájékoztatókkal. (Gyermek-alapellátási útmutató, 2015)

Az orvosi és védőnői egészségügyi szűrővizsgálatok (gyermek korához kötött) alkalmával a védőnő a saját megfigyelései alapján készíti a gyermekről megfigyeléseket (összhangban van a kérdéssor a szülői kérdőívvel), ezen felül kitölteti a szülővel a szülői kérdőívet, majd a rizikófelmerést is elvégzik (3 alkalommal történik: várandós korban, újszülött- és gyermekkorban). A szülői kérdőív kitöltésére 12 alkalommal kerül sor a gyermek 1 hónapos és hétéves kor közötti életszakaszában. Ezen kívül, ha az azt megelőző vizsgálaton felmerült bármely gyanú a fejlődési zavarral kapcsolatban, akkor 15 hónapos és 2,5 éves korban, illetve 7 éves kort betöltött gyermek esetén is újra kitöltésre kerül ezen kérdőív, ha a gyermek valamilyen oknál fogva még nem kezdte meg az iskolát. (Gyermek-alapellátási útmutató, 2015)

A koraszülöttek, vagy a perinatálisan terhelt anamnézisű csecsemők esetében nagy jelentőséggel bírna a gyermekneurológiai gondozás és vele párhuzamosan a gyógypedagógiai vagy pszichológiai vizsgálat készítése. Ezek Magyarországon nem kötelezőek, de az újszülött vagy a PIC (Perinatális/ Újszülött Intenzív Osztály) osztályon nagytöbbségében megtörténik elvégzésük. (Gyermek-alapellátási útmutató, 2015)

Az újszülött védőnő általi első meglátogatása a kórházból való hazaadást, az azt követő 48-72 órán belül történik meg a csecsemő otthonában. A látogatás részeit képezi a megtekintés, a megfigyelés, a szülő kikérdezése, a helyzetfelmérés, illetve a 0-4 napos korban kötelező vizsgálatok és védőoltás(ok) meglétének ellenőrzése. Emellett tájékoztatást nyújt a további, életkorhoz kötött vizsgálatokról, melynek külön jogszabály foglal magában. Az első látogatás alatt igyekszik kizárni minden rendellenes fejlődés lehetőségét és szükség szerint további házi/ vagy gyermekorvosi vizsgálatot javasol a szülőknek.

Az ezt követő, a gyermek életkorához kötött vizsgálatok a fejlődés különböző területei szerint történik, melyek a következők:

- érzékszervek, érzékelés és észlelés, hallás
- adaptáció, gondolkodás
- preverbális képességek, kommunikáció

- testi fejlődés (testhossz, testsúly, fejkörfogat, tápláltság állapota, izomtónusok megfelelő fejlettsége) és motoros képességek, tehát nagymozgás és finommotorika fejlődése.

A vizsgálatok a gyermek 4 hónapos koráig havi szinten történnek, majd 6 hónapos kortól 2 éves korig negyed évente, illetve ezt követően 3 éves korig fél évente esedékesek.

Minden anatómiai, vagy kóros elváltozások esetén háziorvosi vizsgálat szükséges! A védőnők feladata még felhívni a figyelmet a szoptatás, korai kötődés és az anya-apa-gyermek kapcsolat jelentőségére, bátorítani a helyes fektetéssel kapcsolatban, beszéljen a megnyugtató és kommunikációs módokról (szánjanak időt a szülők a csecsemő sírasi hangjainak megfigyelésére) és a fokozatos napirend beiktatásának fontosságáról és a szülői kompetencia megerősítése. (Gyermek-alapellátási útmutató, 2015)

2.3.2. Kisgyermeknevelők szakmai munkája, a fejlődés követése

A kora gyermekkori nevelés-gondozás szabályozásának nyomon követését *A bölcsődei nevelés-gondozás* című szakmai módszertani levélben (a továbbiakban: Módszertani levél) megtalálható *A Bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramja* (későbbiekben: Alapprogram), plusz a Módszertani útmutató a kisgyermekről vezetett szakmai dokumentáció vezetéséről, az abban meghatározottak alapján dokumentálják a szakemberek, azaz a kisgyermeknevelők. Az említett művet a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet adott ki 2012-ben. Az Alapprogramot, a Magyar Bölcsődék Egyesülete a legfrissebb, bővített (3.) kiadását 2023-ban tette közzé.

Az Alapprogram egyik fő fejezete a gyermekekről rendszeresen vezetett Dokumentáció, melynek célja a kisgyermek fejlődésének nyomon követése. A dokumentáció tartalmazza:

- Csoportnapló
- Gyermekfejlődési dokumentáció: bölcsődei törzslap, fejlődési napló
- Családi füzet. (Alapprogram, 2023)

A gyermekről vezetett dokumentáció egyik fontos eleme a csoportnapló, melyet napi szinten, csoportonként a 2 kisgyermeknevelő közösen vezet. Kisgyermeknevelő bármely jellegű (szabadság, betegszabadság stb.) távolléte alatt társa egyedül folytatja a dokumentálást, míg a helyzet vissza nem áll normál működésébe.

A feljegyzett napi események segítik a kisgyermeknevelők munkáját a fejlődési napló írása közben, legyen szó a beszoktatás összefoglalásáról, vagy a gyermek fejlődésének rögzítéséről. (Alapprogram, 2023)

A gyermek törzslapjának célja a gyermek adatainak, egészségi és szomatikus állapotának rögzítése, mely dokumentumhoz a percentil tábla is hozzá tartozik.

A törzslap vezetését több szakember végzi. A Bölcsődevezető vagy a kisgyermeknevelő, megegyezés szerint a bölcsődei adaptáció megkezdése előtt felveszi az adaptációt. Ez az anamnézis felvétel a szülők, valamint a gyermek egészségügyi, oltási kiskönyve alapján történik.

A kisgyermeknevelők a továbbiakban regisztrálják a hiányzásokat, dokumentálják a bölcsődei élet során történt sérüléseket, vezetik a percentil táblát. A percentil tábla elkészítéséhez szükséges méréseket elvégzi, melyet 1 éves kor előtt havonta, 1 éves kort betöltött gyermeknél negyed évente végez. Ezen felül az esetleges egyéni beszélgetést igénylő eseményeket rögzíti feljegyzés formájában.

Az intézményben foglalkoztatott szakemberek, mint pl. a gyógypedagógus, vagy a pszichológus, rögzítheti ebben a dokumentumban a családdal folytatott egyéni beszélgetés rövid tartalmi leírását, tényét. (Alapprogram, 2023)

A dokumentáció része még a fejlődési napló. ez a gyermek törzslapjához tartozik, a kisgyermeknevelő vezeti a percentil táblázattal párhuzamos időszakosként (1 éves kor előtt havonta, azt követően negyedévente). Két hétnél hosszabb idejű távollét esetén a társ-kisgyermeknevelő köteles átvenni, illetve írni azt, míg meg nem változik a helyzet.

A fejlődési napló célja a gyermekek fejlődésének megfigyelések általi folyamatos nyomon követésének rögzítése. Lehetőséget teremt a kisgyermekek egyéni igényének, szükségletének felismerésére, ezáltal az egyéni bánásmód megvalósítására, a prevencióra és szükség esetén a korrekcióra. (Alapprogram, 2023)

A családi füzet egy olyan írott dokumentáció, mely lehetőséget biztosít a szülő és a kisgyermeknevelő közötti, hosszabb hangvételű információcserére. Nem pótolhatja a személyes kapcsolattartási formákat, viszont kiegészítésül szolgálhat és megerősítheti azokat.

Kitöltése a bölcsődei szakemberek (saját kisgyermeknevelő rendszer- minden kisgyermeknevelő a hozzá tartozó gyermekét vezeti) részéről kötelező heti rendszerességgel. A szülők részéről ez egy választható opció, hogy élnek-e ezzel a lehetőséggel.

Lényege, hogy a szülőknek a gyermekkel kapcsolatos szakmai összetételű tartalmi részeket általuk könnyen érthető módon és hangvételen fogalmazzuk meg. (Alaprogram, 2023)

2021-ben készült el *A Gyermekfejlődési kérdőív alkalmazása a bölcsődében és az óvodában*, mely az *EFOP-1.9.5-VEKOP-16-2016-00001 A kora gyermekkori intervenció ágazatközi fejlesztése* projekt támogatásával készült.

A kérdőív célja, hogy a Bölcsődei nevelés-gondozás és az Óvodai nevelés szakterületén dolgozó szakemberek munkáját hivatott segíteni. Ezt egy újabb, átfogó, a gyermek fejlődésének nyomon követésének rögzítésére alkalmas táblázattal teszi lehetővé, mely kiegészítésként szolgálna a meglévő mérőeszközök mellett.

A táblázat kitöltésének egyik fő szempontja, hogy legyen gyorsan kitölthető. Ezen felül az óvodás és bölcsődés korú gyermekek alapvető fejlődési jellemzőit megbízhatóan ragadja meg, mindezt külön-külön kérdőívben. A fejlődés után követésére legyen alkalmas, illetve gyors, és könnyű legyen a kiértékelés és értelmezés.

A véglegesített kérdőívben a válaszadási skála 3 válaszlehetőségre van szűkítve (soha nem jellemző; néha jellemző; általában vagy gyakran jellemző), a kérdéseket 6 fő terület és azok alcsoportjaira bontották.

A 6 fő terület a következő:

- Motoroskészségek
- Kommunikáció
- Önállóság, önszabályozás és önfejlődés
- Kognitív készségek
- Társas kapcsolatok és az énfogalom alakulása
- Tanulással összefüggő tényezők.

2.4. A bölcsőde bekapcsolódása a gondozás-nevelésbe

Kötődéseméleti és fejlődéslélektani kutatások alátámasztották azt a tényt, miszerint a szülők jelenléte döntő fontossággal bír a gyermek születésétől fogva a gyermek mindennapi életében. Emellett az is bizonyításra került, hogy az első életévben nem okoz problémát az sem a gyermek fejlődésére vonatkozóan, ha egyéb alternatív napközbeni, gyermekfelügyelet lehetőségeket vesznek igénybe a kisgyermek szülei.

Ilyen alternatív lehetőség: a bölcsőde, családi napközi, a rokonok, vagy barátok segítségével. Mind ehhez szükséges teljesülnie bizonyos feltételeknek, amik: a szénitív otthoni környezet, kevés óraszámú és stabil (lehetőleg mindig azonos) alternatív megőrzési mód és persze az adott gondozó megfelelő viselkedése. Viszont, e kutatások által nem kaptak választ azon kérdésekre, hogy az intézménybe kerülés mikortól korai vagy metől számít megfelelőnek a gyermek életében. (Biztos Kezdetek Kötetek I.)

A bölcsőde egy olyan szolgáltatást nyújtó intézmény, mely lehetővé teszi a szülők mihamarabbi visszatérését a munkaerő piacra azáltal, hogy 3 évesnél fiatalabb gyermekük napközbeni ellátásáról gondoskodik. A Bölcsődei gondozás-nevelés országos alapprogramja és jogi szabályok adnak keretet a ma Magyarországon területén üzemelő bölcsődék működéséhez. Olyan fontos feladatokat, elveket és célokat foglal magában, ami többek között a gyermekek fejlődését elősegíti és a szülői kompetenciát támogatja.

Tíz alapelvben van meghatározva minden olyan fontos szemlélet, nézőpont, amely teljesülése hozzájárul a bölcsőde és a család megfelelő kapcsolatához, ezzel elősegítve/ támogatva a gyermek fejlődését. Az alapelvek közül azokról tesztek említést, melyek érvényesülése a gyermeki fejlődést közvetlen, illetve közvetett módon hivatott elősegíteni, támogatni. Ezek pedig a következők:

- *A koragyermekkorai intervenció szemlélet befogadása:* olyan tevékenységek összessége, melyek a gyermek egyéni igényének és fejlődésének felismerését és nyomon követését teszik lehetővé. (A Bölcsődei gondozás-nevelés országos alapprogramja, 2023)
- *A kisgyermeki személyiség tisztelete:* a gyermek, mint egyedi, egyéni személyiség tisztelete és tiszteletben tartása. Az őt megillető teljes körű elfogadás, szeretet, törődés, tisztelet és fejlődéséhez szükséges minden fontos ellátás megadása, amit jog is szabályoz. Nagy hangsúlyt fektet a gyermeki képességek kibontakoztatásának támoga-

tására, a különbözőségek elfogadására, befogadására és az előítélet mentességre legyen az vallási, etnikai, vallási, nemi vagy fizikai. (A Bölcsődei gondozás-nevelés országos alapprogramja, 2023)

- *A kisgyermeknevelő személyiségének meghatározó szerepe:* akár csak a szülők, a kisgyermeknevelők is, nagy hatással vannak a gyermekre személyiségük által. Fontos, hogy a szakember szakmájának megfelelő szakmai tudással és identitással, szociális készségekkel, empátiával, önismerettel rendelkezzen. Legyen érzelmileg elfogadó, stabil, folyamatosan fejlessze magát. (A Bölcsődei gondozás-nevelés országos alapprogramja, 2023)
- *A biztonság és stabilitás megteremtése:* fontos a gyermek biztonságának érdekében a helyi és személyi állandóságra kell törekedni. A saját kisgyermeknevelő rendszer érzelmi biztonságot is nyújt, ezt támogatja továbbá a napirend hozta állandóság. Ez segíti a gyermekek beszokását a bölcsődébe. (A Bölcsődei gondozás-nevelés országos alapprogramja, 2023)
- *Egyéni bánásmód érvényesítése:* központi szerep a gyermeké és az ő egyéni érzelmi, fiziológiás, egyéb szükségletei. Mindig a gyermek adottságaihoz, kell viszonyítani fejlettségének megállapításakor és figyelembe kell venni az adott pillanatban pszichés és fizikai állapotát, kompetenciáját. (A Bölcsődei gondozás-nevelés országos alapprogramja, 2023)
- *Gondozási helyzetek kiemelt jelentősége:* kisgyermek és nevelője közti bensőséges helyzetek, mely közben minden alkalommal elválaszthatatlanul nevelés is történik a gondozással egybefonódva. (A Bölcsődei gondozás-nevelés országos alapprogramja, 2023)
- *A gyermeki kompetenciaképzés támogatása:* a kisgyermekkor a legfontosabb időszak a gyermeki fejlődés több területén, ilyen az érzelem és szociális készség (társas kompetencia) és a tanulás elsajátításának folyamata. A bölcsőde ezeket játék-, gondozási- és egyéb tevékenységek keretein belül, tapasztalati úton adják át a gyermekeknek. (A Bölcsődei gondozás-nevelés országos alapprogramja, 2023)

A kisgyermeknevelők is fontos szerepet töltenek be a gyermekek mindennapi életében. A családi nevelés-gondozást kiegészítve, támogatva igyekeznek hozzájárulni a gyermekek megfelelő fejlődéséhez. Ez a család és annak szokásainak megismerésénél kezdődik, amire több kapcsolattartási formában is lehetősége van a szakembereknek és a szülőknek egyaránt

(családlátogatás, szülői értekezlet, róla óra, szülő csoportos beszélgetés, üzenő füzet és a napi kapcsolattartás).

Ezek segítségével nem csak a gyermekről kapunk értékes információkat, hanem a szülőkről is. Fontos feladatot képez a szülői kompetencia támogatása, tehát a megismert jó tulajdonságok, nevelési elvek, szokások megerősítése. (A Bölcsődei gondozás-nevelés országos alapprogramja, 2023)

A gyermek biztonsága szempontjából a bölcsődében az egyik legfontosabb a saját kisgyermeknevelő rendszer. Ez azért is rendkívül értékes számunkra, mert ez teszi lehetővé a gyermek érzelmi biztonságérzetét. Szociális-, érzelmi-, kognitív-, fizikai- és pszichés, tehát mind az 5 fő fejlődési területéhez nagymértékben hozzájárul.

Ezt segítik a bölcsődei nevelés főbb feladatai. Játék-, gondozási-, alkotó- és egyéb tevékenységek, vers, mese, mondókázás és éneklés által indirekt módon jutnak a gyermekek új, értékes információkhoz, tudáshoz. Ezen tevékenységek közben a gyermekek olyan, a társas élethez szükséges, hasznos készségeket sajátíthatnak el, mint például: az empátia, türelem, kompromisszum, kedvesség, érzelmek kimutatása és az arról való kommunikáció. (A Bölcsődei gondozás-nevelés országos alapprogramja, 2023)

A gyermek fejlődésének nyomon követése a szülőkkel való kapcsolattartás segítségével és a dokumentáció vezetésével zajlik. A csoportnaplóban, minden nap bejegyzés kerül minden egyes gyermekről pár mondatban, ami segíti a havi (egy éves kor alatti gyermekek esetében), illetve negyedéves fejlődésének összegzését. Figyelembe véve az egyéni sajátos adottságokat, ezen dokumentációk alapján könnyen nyomon tudjuk követni és meg tudjuk állapítani, hogy az adott gyermek korának megfelelően fejlődik-e.

A családi füzet, pedig lehetőséget biztosít mind a két fél számára, olyan hosszabb lélegzetvételű, vagy épp bizalmas hangvételű, ám fontos információk közlésére, amire az érkezéskor, vagy távozáskor sokszor nincs lehetőség. (A Bölcsődei gondozás-nevelés országos alapprogramja, 2023)

A szülőkkel való kapcsolattartás egyik formája a fent említetteken kívül a „Róla-óra” – egyéni beszélgetés a gyermekről, mely keretein belül a szülők és kisgyermeknevelők egy

előre megbeszélte időpontban, nyugodt körülmények között beszélgethetnek. Ezeket a beszélgetéseket mind a két fél kezdeményezheti a gyermekkel kapcsolatos bármely felmerülő kérdések, illetve probléma okán. A „Róla-óra” biztosít lehetőséget a személyesen történő, a gyermek fejlődését érintő részletesebb információcserére.

A gyermek fejlődését a bölcsődében a kisgyermeknevelő segíti, támogatja. Munkája szakszerű, megfelelő elvégzéséhez elengedhetetlen, hogy birtokoljon bizonyos attitűdöt, képességeket, hiszen ez által hozzájárul a kisgyermek egészségesebb testi, lelki, szellemi, erkölcsi fejlődéséhez.

A bölcsődében naponta énekelünk, mondókázunk és mesélünk a gyermekeknek, illetve a gyerekekkel. Ezek kezdeményezése lehet spontán, játékhoz kötött, vagy az adott csoportban nevelkedő gyermekek igényének, kérésének megfelelő. E tevékenységek segítenek a kapcsolatteremtésben, a gyermekek megnyugtatózásában, indirekt ismeretek átadásában (állatok hangja, test megismerése stb.) egyaránt.

2.5. Család szerepe a fejlődésben

„A család nem az, ahová látszólag tartozol, vagy ami a születési anyakönyvi kivonatodban áll, vagy ahogy kinézel, de még az sem, amit a DNS-vizsgálat mutat. Családot bárhol lehet találni, ahol az embert szeretik, és ahol gondoskodnak róla. Ez jelenthet barátokat, nevelőszülőket, egy bizonyos csoportot vagy akár egy jótékonyági intézményt is. Ami sokkal inkább számít - a kémianál és a felmenőknél is sokkal jobban -, az egyfajta speciális kötelék, az az érzés, hogy soha nem hagynak cserben.” (Chapman 2019, 106)

A kötődés- és anya depriváció (megfosztottság) elméletek, tehát az anyák hangsúlyos szerepe gyermekük életének korai szakaszában, a 20. század közepétől vált ismertté. Ezt neuropszichológiai érvekkel egészítették ki a 21. század elején. Ezek azt igazolják, hogy a gyermekek korai életszakaszában, azaz csecsemőkorban a szülővel való szoros interakció (kölcsonhatás) létfontosságú. Amennyiben az nem teljesül, a gyermek stresszközpontja károsodhat, ami a reakciószabályozást nehezíti meg. (Biztos Kezdetek Kötetek I.)

„Létünk forrása, feltétele, szükséglete és katalizátora a társkapcsolat. Hatásai az emberi személyiség biológiai, pszichés és szociális szintjeinek kialakulásában, egységgé integrálásában egyaránt meghatározók. Az idegrendszeri érést, a szervi működések zavartalan kifejlődését ugyanazok a specifikusan emberi környezetből származó, személyes érintkezéssel alapuló ingerek serkentik, amelyek egyszersmind a lelki rendszer érését, a személyes én kialakulását, a lelki apparátus felépülését szolgálják. Belső lelki rendszerünket külső, társ közvetítésű mintákból építjük fel, így benne mindaz, amely sajátosan emberi, társas meghatározottságú.” (Bagdy, 2020, 43)

Ezek az elsődleges, szociális kapcsolatok, mint korábban említettem, igen változatosak lehetnek. Feladatuk a családi szerepek későbbi elsajátításánál is rendkívül jelentős lesz a gyermekek életében. Tőlük kapják a mintát a női- férfi szerepekről (anya, nő, feleség, apa, férfi, férj), viselkedésről. A gyermek nemétől függetlenül olyan alapvető, fontos dolgokat tanulhat meg egy jól funkcionáló, harmonikus környezetben, amik rendkívül befolyásolják a későbbi életévekben viselkedését, döntéseit, az élete, szokásai kialakítását, életszemléletét és szociális kapcsolatait. (Biztos Kezdetek Kötetek I.)

Hatalmas nyomás nehezedik a szülőkre függetlenül attól, hogy hány gyermeket nevelnek és milyen a kapcsolatuk minősítése társadalmilag (élettárs, házastárs), hiszen több irányból érkező elvárásoknak kell megfelelniük. Helyt kell állniuk, mint jó, „szuper” szülő és ezt nem csak a közvetlen környezet, de a társadalom is maximálisan elvárja. Mégis a legfontosabb azt gondolom a gyermek nézőpontja. Leginkább a szülő az, aki előmozdíthatja, támogatja a gyermek fejlődését a következő módokon:

- Fizikai és érzelmi szükségleteire való megegyező figyelem fordításával, hiszen a biztonságos, szeretetteljes közegben fejlődik legoptimálisabban a csecsemő.
- Dicsérettel, ami segíti önmaga elfogadását és figyelemmel való jutalmazással, hogy a gyermek megtanuljon tanulni hibáiból, tudjon különbséget tenni a jó és a rossz között.
- A közös tevékenységek, programok, az „együtt csináljuk öröme” ösztönzően hat a kisgyermekre, emellett segíti a szociális készségek gyakorlását és a szülő-gyermek kapcsolat egészséges fejlődését, tehát az érzelmi- és a kognitív pozitív változásaira egyaránt hatással van.

- Bizonyos fejlődési szakaszok tevékenységeinek, készségeinek támogatása, például a rágás. Körülbelül nyolc hónaposan a gyermek már képes bizonyos ételek „önálló” megrágására, így próbálkozni lehet a darabos élelem étrendbe iktatásával.
- A kisgyermek játékanak engedése. A gyermek, játék közben ismerkedik környezetével, tanul és fejlődik. A játék ismétlődése, gyakorlása által ügyesedik, de játék által dolgozza fel a vele történt eseményeket tekintet nélkül arra, hogy az pozitív vagy negatív.
- Nagyfokú türelem a szülők részéről a gyermek felé, hogy a gyermek készségeinek megfelelően tudjon haladni a fejlődés minden területén.
- A gyermek biztonságérzete szempontjából nagyon fontos, hogy a szülők konfliktusát távol tartsuk a gyermekektől. (Cooper, 2002)

A felsoroltak mellett jelentős tényező még a megfelelő életkörülmények biztosítása. Mindezen tényezők/tanácsok betartása nem elegendő. A gyermeki fejlődés nyomon követését segítik az orvos- és védőnő által kínált lehetőségek, melyek alapján a szülők az általuk még nem látható/felismerhető betegségekről, fejlődési elváltozásokról is tudomást szerezhetnek (csípőficam, szívbetegség stb.). (Cooper, 2002)

Sally Goddard Blythe (2015) Reflexek, tanulás és viselkedés című könyvében olvashatjuk, hogy a csecsemőből járó, beszélő, egyéniséggé válás fejlődésének a folyamata jelentősen felkelti a szülők érdeklődését. Ennek ellenére az esetek egy részében nem követik azt figyelemmel. Viszont kihangsúlyozza Sally (2015) azt is, hogy azok a szülők segítenek legtovább a gyermeküknek önbizalmuk és megküzdő képességük felépítésében, akik bizonyos keretek között, de engedik szabadon próbálkozni a gyermeket, másszóval nem túlféltők. Ez a „megengedett” tapasztalatszerzés a lehető leghatékonyabb ismeretszerzés, tanulás módja.

2.6. Nagyszülők szerepe a gyermek életében

A nagyszülők helyzete jelentős változáson esett át az elmúlt évtizedekben, ez pedig hatással van a családban betöltött szerepükre. Sokan még nem érik el a nyugdíj korhatárt, így dolgoznak, ritkán tudják tehermentesíteni, segíteni gyermekeiket unokáik nevelésében. A 60-70 éves korosztály egy részének nehézséget okoz az infokommunikációs eszközök használata, ami meglehetősen korlátozza, illetve megnehezíti a család többi tagjával való

kapcsolattartást. A nagyszülők többsége, ha már elérte a nyugdíjazását szeretné a saját életét élni, ezért kevesebbet segít gyermekének az unokák ellátásában. (Bagdy, 2020)

Bármelyik élethelyzetben is él az idősebb korosztály, jelentős szerepet tölt be a fiatalabb generáció fejlődése tekintetében. Ugyanis a gyermek elsődleges szocializációs közege a család, aminek a nagyszülők is szerves részei. Tőlük szerzik ideális esetben szociális érzékenyséjük és tapasztalatuk java részét, emellett nagymértékben hozzájárulnak a kognitív képesség fejlődéséhez is.

/A gyermek ringatása szintén hozzá tesz pozitív növekedésükhöz, hiszen a mozgáskoordináció és az egyensúly érzék pozitív irányú fejlődéséhez vezet.

Két éves kor körül, amikor a gyermekek nem csak érzékelik, hanem már ők maguk is képesek hangulatuk, érzéseik és akaratuk kimutatására, elérkezik a dackorszak. A dac, illetve más szóhasználatnál élve hiszti (egyres pszichológusok, köztük Veres (2013, 76) is találóan a „lélek görcseként” emlegetnek), egy olyan helyzet a gyermek szemszögéből nézve, mikor viselkedésével hatással akar lenni az őt körülvevő közegre, leginkább a felnőttekre. Ilyen esetben a felnőtt reakciójától függ az eset kimenetelének alakulása. Az egyik javasolt mód, hogy beszélgetést kezdeményez a kiváltó okról (szomorúság, fájdalom stb.), ennek a konfliktus kezelésekor lesz döntő szerepe a gyermek későbbi élete során, hiszen meg tanulja megoldani azokat. (Veres, 2013)

Veres és szerzőtársai (2013, 83) arra a következtetésre jutottak, hogy a miért korszak egyik legjobb válaszadó közege a nagyszülő jelenti, hiszen dolgozó szülővel ellentétben több türelme, ideje van válaszokkal szolgálni unokája számára. Az ilyenkor létrejövő kapcsolat több funkciós. A gyermek alapvető emberi kapcsolat iránti igényét fejezi ki, közben kielégíti kíváncsiságát. Kérdései hivatottak segíteni a világot, számára eddig még ismeretlen összefüggéseinek megértését, mely során a gyermek teszteli a felnőtt türelmét, figyelmét, válaszát és annak módját. Ez a folyamat segíti az önbizalom kialakulását és a szociális fejlődést.

3. A korai fejlesztés

Vekerdy (2011) azt vallja, hogy nincs szükség a gyermek fejlesztésére, hiszen önmagától is megfelelően fejlődik. Természetesen csak akkor van így, ha a gyermek testileg és lelkileg egyaránt egészséges és környezete megfelelő, tehát érzelmi biztonságot adó, ingerdús és szociálisan sem hátrányos helyzetű.

Előfordul, hogy a szülők úgy gondolják, nem optimális a fejlődés és fejlesztik a gyermeket. Ez egy „beszédfejlesztésnél” ártalmas lehet, okozhatja a beszéd megkésését és a beszédhibák kialakulását is. Az állandó korrigálás, kijavítás helyett többet ér, ha a gyermekkel minőségi időt töltenek a szülők (sokat énekelnek, mondókáznak és mesélnek nekik). Ez miatt előfordulhat, hogy az addig normálisan fejlődő gyermek, a szülők általi „fejlesztések” hatására stagnál az adott fejlődési terület, vagy visszafejlődést okoz. Ennek következménye, hogy az öröm, a derű és a jó érzés elmúlik, csökken az endorfin termelése. Fontos, hogy a szabadon, derűsen játszó gyermek fejlődése nem törik meg, ellentétben a teljesítményelvű nevelésben a forszírozott dolgok miatt kifáradhat, beleunhat és megundorodhat. (Vekerdy, 2011)

Amikor az előzőekben leírtak nem teljesülnek és probléma adódik a fejlődés egy bizonyos szakaszában, területén, akkor korai fejlesztésre van szükség. A korai fejlesztés egy olyan komplex és tervezett gyógypedagógiai fejlesztés, melybe beletartoznak a nyelvi-, a kommunikációs- és a társas készségek, a mozgásfejlesztés és pszichológiai segítségnyújtás. A gyermek korai, azaz születéstől öt éves korig tartó életszakaszában lehet igénybe venni akkor, ha a gyermek fejlődése társaihoz képest eltér egy vagy több területen. A fejlesztés elkezdéséhez szükséges egy szakértői vélemény, amelyet a szakértői bizottság állít ki a gyermek képességeinek felmérése után. Ez a felmérés ingyenes.

A korai fejlesztést végző szakemberek a következők lehetnek: gyógypedagógus, gyógypedagógus asszisztens, logopédus, konduktor, gyógytornász, pszichológus stb. Ezen szakemberek egy része meghatározott intézményben, más része viszont utazó szakemberként látja el feladatát, a szakszolgálat által meghatározott diagnózist egy előre átgondolt, személyre szabott fejlesztési tervet alapján dolgoznak. Rendkívül fontos, hogy ezek az alkalmazottak rendszeresek legyenek. Vannak esetek, mikor bizonyos feladatokat a gyógypedagógusok kérésére a szülők otthon is végrehajtanak gyermekükkel a fejlődés minél optimálisabb

elősegítése céljából. Ez a gyermek fejlesztésén kívül segíti a szülő-gyermek kapcsolat megővését, a család boldogabbá-, kiegyensúlyozottabbá válását és a gyermek helyzetének szülői elfogadása egyaránt fontos tényező. (Gyermekút, 2019)

Az elmúlt években, mint hallgató, volt szerencsém részt venni TSMT terápiás foglalkozáson megfigyelőként. A fejlesztések helyileg a Kaposvári Szakszolgálatnál történik, általában 4-es csoportokban, szülők aktív részvételével. A feladatok heti szinten vannak ismételve, az eszközök között szerepel: pléd, labda, fitnesslabda, „gördeszka”, pad, székek, szivacs, érzékelő korongok stb.

Minden foglalkozásnak van egy ráhangoló, bevezető része, amit több típusú feladat követ. A fejlesztések levezetéssel végződnek, ami ottlétemkor érzékelőkorongok voltak, amin a gyermekek többször is végig sétáltak önállóan, vagy szülőjük kezét fogva. Minden feladat közben már a ráhangolódástól fogva énekkel kísérik a mozdulatokat, minden mozdulatsornak megvan a maga jól megszokott dala, mondókája, illetve ideje.

A foglalkozás hangulata családi, nyugodt és vidám volt. Megesett, hogy a gyermek/gyermekeknek rosszabb kedve volt, vagy valamely feladathoz nem volt meg a kellő kitartásuk, vagy kedvük. Ekkor feladatváltás következett, ha nem lehetett visszahozni a kedvét/kedvüket az aktuális tevékenységhez.

4. Önálló, empirikus kutatás

4.1. A kutatás célja, módja

Önálló, interjúval történő kutatásommal a gyermekek fejlődésének megítélését, nyomon követését és a befolyásoló tényezőket kívánom kutatni. Ezen belül is a gyermekeket körülvevő felnőttek, tehát a szülők, nagyszülők, kisgyermeknevelők és korai fejlesztők szemszögéből igyekszem megvizsgálni a felmerülő kérdéseket.

Az interjút az interjúalanyok engedélyével telefonos hangrögzítő használatával készítettem, majd Word segítségével tettem olvasható, elemezhető állapotúvá. Azon személyek esetében, akikkel nem tudtam személyes időpontot egyeztetni, telefonos beszélgetés keretében történt a megkérdezésük. Az interjúk önkétes alapon, anonim módon készültek, előre megbeszélt helyen és időben.

A választ adó személyek célcsoport szerint: 2 szülő, 2 nagyszülő, 2 gyógypedagógus, és 5 kisgyermeknevelő volt. A meginterjúvoltak Somogy-megyeiek. Ezen belül Kaposváron, vagy annak maximum 50 km-es körzetében élnek és végzik munkájukat.

Az interjú alanyok szociodemográfiai jellemzése:

1. szülő: 38 éves, 3 gyermekes (2 fiú és 1 lány) édesanya. A három gyermekből 2 korai fejlesztést kapott, illetve kap. Építőiparban dolgozik beruházási ügyintézőként. Férjével közösen nevelik gyermekeiket, egy háztartásban élnek.

2. szülő: 32 éves, 2 gyermek (1 fiú és egy 1 lány) édesanyja, közülük, a fiatalabb, fiúgyermek részesül korai fejlesztésben. Az édesanya jelenleg munkakereső, illetve nemrég újra iskolába kezdett járni. Házasság, férjével közösen nevelik a 2 gyermeket, egy háztartásban élnek.

1. nagyszülő: 49 éves, 3 gyermeke (1 fiú és 2 lány), illetve 1 fiú unokája van, aki betöltötte az 1 éves kort és nemsokára nagytestvér lesz. Egy zsáktelepülés óvodájának vezetője és óvónője. Két felsőfokú végzettséggel rendelkezik: 1 óvónői és 1 vezetői. Elvált nőként neveli legkisebb lányát, aki középiskolai tanulmányait végzi.

2. nagyszülő: 52 éves, 1 lány gyermeke és 1 lány unokája van, utóbbi betöltötte a 2,5 éves kort. 24 évet dolgozott egészségügyben, majd ezt követően választotta a kisgyermeknevelői hivatást, melyről OKJ-s papírral rendelkezik, idén kezdte a diplomás képzést. Házas, jelenleg heti pár napot találkozik férjével munkájukból kifolyólag.

1. fejlesztő: 47 éves, 1 gyermekes édesanya.

'99-óta van a pályán, végzettségét tekintve: gyógypedagógus, SNI gyerekek integrációs pedagógusa, tanító, waldorf tanár, tsmt terapeuta. Egyéb, számos tanári-tanítói módszertani képzésben vett részt (autizmus, korai diagnosztika, komplex mozgásterápia, olvasás-írás-tanítási módszertana stb.).

A bölcsődei ellátásban részesülők számára komplex korai fejlesztést tart. A szakszolgálat telephelyein pedig: komplex korai, beszédindító, tsmt terápia, szenzomotoros fejlesztést. Az egyéni, illetve kiscsoportos foglalkozásokat érintettek köre: változatos idegrendszeri éretlenség, mozgásfejlődési sajátosságok, beszédfejlődési elmaradások, szenzoros feldolgozás nehezítettségével küzdők, Down- szindrómás, autista, érzékszervi problémákkal küzdők (látás, hallás), mozgássérült.

Munkáját motiválja a gyerekek tisztelete, szeretete és a segíteni vágyás. Fő céljai közé tartozik, hogy a jelenlegi gyermeknevelési problémákra felhívja a figyelmet.

2. fejlesztő: 35 éves, házas, 2 fiúgyermek édesanyja.

14 éve dolgozik a pályán, mint gyógypedagógus, sajátos nevelési igényű gyermekek integrációs szakvizsgázott pedagógusa, integrált szülő-csecsemő konzulens, Neuro-hidroterapeuta és evésterápiás szakember.

Munkájában motiválja a folyamatos tudásvágy, érteni-vágyás és segítő szándék.

1. kisgyermeknevelő: 45 éves, élettársával együtt nevelik közös, 13 esztendősi fiukat. 7 éve dolgozik kisgyermeknevelőként. Végzettségét tekintve rendelkezik: 1 Csecsemő-és kisgyermeknevelő FOSZK-os képzéssel és 1 diplomával.

2. kisgyermeknevelő: 30 éves, házas, 1 fiúgyermek édesanyja, aki betöltötte 3. életévét. 8 éve dolgozik a szakmában. Csecsemő-és kisgyermeknevelő FOSZK-os és diplomás képzettséggel rendelkezik.

3. kisgyermeknevelő: 26 éves, házas. 3 éve dolgozik kisgyermeknevelőként, mely szakterületről diplomával rendelkezik.

4. kisgyermeknevelő: 27 éves, egyedülálló. 6 éve kezdett kisgyermeknevelőként dolgozni. Rendelkezik a szakmának megfelelő FOSZK-os és diplomás képzettséggel.

5. kisgyermeknevelő: 40 éves, férjezett. 5 éve van a pályán, mint kisgyermeknevelő, melyhez emelt szintű OKJ-s kisgyermeknevelő végzettség társul. Ezen felül Pedagógiai asszisztens és Családsegítő végzettséggel is rendelkezik.

4.2. Kutatási kérdések

Kutatásom során a következő kérdésekre keresem a választ:

- A szülők hol szerzik az információkat a gyermekek fejlődésével kapcsolatban, mi szolgál alapul a fejlődés megítéléséhez?
- Hogyan történik a gyermekek korai fejlesztésének elkezdése? Mi a módja és milyen hatásai tapasztalhatók?
- Milyen módon támogatják a gyermekek önállóságának és szociális készségének kialakulását?
- Mi a nagyszülők szerepe a család és az unokák életében?

4.3. A kutatás eredményei

Szülők információ szerzése a gyermekek fejlődésével kapcsolatban

A kutatás elején arra voltam kíváncsi, hogy a szülők honnan szereznek számukra fontos információkat, kitől fogadnak el tanácsot és kihez fordulnak bizalommal a bennük felmerülő fontos kérdésekkel gyermekük fejlődésével kapcsolatban.

Az interjúkon egyöntetűen a védőnőt és a barátokat emelték ki, mint fő információforrást. Ez azért is fontos, mert a védőnőtől, mint szakembertől releváns válaszokat kaphatnak a gyermekek fejlődésével kapcsolatban egy olyan személytől, aki ismeri az adott gyermek fejlődésének addigi menetét. Ezért a szülők könnyebben elfogadják az észrevételt és tanácsot.

Szakemberként érdekes és elgondolkodtató volt hallani azon véleményeket, melyek arról szólnak, hogy „a gyermekorvos nem tartja olyan fontosnak” a gyermekek bizonyos területen elmaradást mutató fejlődésének elősegítését fejlesztés által.

A nagyszülők tapasztalata az, hogy a fiatalabb generáció gondolkodása igen megoszlik. Egy részük hozzájuk fordul kérdéseikkel első körben és a tanácsokat meghallgatja, illetve

azok egy jelentős részét meg is fogadja. Más részük viszont saját tapasztalatai alapján igyekezik ellátni gyermekét. Ez a generációk közti felfogás megváltozására is enged következtetni, hogy a fiatalabbak már kevésbé adnak az idősebb generáció tapasztalataira, véleményére.

A kisgyermeknevelők igen változatosan tapasztalják mindezt. Elmondásuk szerint a szülők nagy csoportja szívesen fordul a védőnőhöz, illetve hozzájuk, mint szakemberhez, annak ellenére, hogy online nagyon gyorsan megtalálható minden szükséges információ. Kérdéseikkel bátran fordulnak hozzájuk. Ennek egyik oka, hogy napi szinten jelen vannak a gyermek életében, rálátásuk van annak fejlődésére, változására, így releváns válasszal szolgálhatnak számukra.

Előfordulnak olyan esetek, amikor a védőnő észrevételét nem akarják elfogadni, viszont a kisgyermeknevelők támogató, megerősítő hatására átgondolják, elfogadják azt. Ez is azt a felvetést erősíti, miszerint elengedhetetlen a szakember-szülő jó partneri, bizalmi viszony kialakítása.

A gyermekek korai fejlesztésének elkezdése, módja, hatásai

A megkérdezett szülők mindegyikének több gyermeke is van, szám szerint 2 és 3. A kétgyermekes édesanya kisebb gyermekének beszédfejlődése elmaradt első gyermeke beszédfejlődéséhez képest, amit a kétéves státusz vizsgálaton a védőnő meg is erősített, beutalót adott a neurológiai vizsgálatra. Négy hónappal későbbi időpontot kaptak, a vizsgálat eredményéből kifolyólag javasolták a Pedagógiai Szakszolgálat felkeresését.

A másik édesanya úgy érezte, észlelte, hogy gyermekénél valami eltér a megszokottól. Gyermeke mozgása aszimmetrikus volt, valamint az általa olvasott fejlődési mérföldköveknél a hangképzés elmaradott volt, így a barátokhoz és a védőnőhöz fordult kérdéseivel. A gyermekorvos és a környezetében élők nem tartották fontosnak a fejlesztés elkezdését, később az édesapa is belátta, hogy szükséges volt. A harmadik, bizonyos fejlődési területen elmaradott gyermekük esetében, már tudták, hogy milyen lépések szükségesek, magabiztosan indították el a vizsgálaton gyermeküket.

Minden megkérdezett kisgyermeknevelő függetlenül a szakmában eltöltött évei számától, azt tapasztalja, hogy az elmúlt években növekvő tendenciát mutat a korai fejlesztésben

részesülő gyermekek száma. Illetve magas azon kisgyermek száma is, akik fejlesztésre szorulnának. Ezt az észrevételt maximálisan alátámasztják a gyógypedagógusok is. Elmondásuk szerint egyre változatosabb a diagnosztika és a családokkal dolgozó szakemberek látásmódja is változik. Az utóbbi időben egyre nagyobb számban fordul elő a szociális és kommunikációs készségek hiányosságait mutató gyermekek száma.

A gyógypedagógusok és a kisgyermeknevelők maximálisan egyetértettek abban, hogy teljes mértékben a gyermekeket körülvevő szakemberektől és a szülőktől függ a gyermek fejlődésbeli eltéréseinek észrevétele és a megfelelő lépések megtétele. Viszont, ami nagyon fontos, a végső döntés a szülők kezében van, így a legnagyobb felelősség is az övék. Ennek pozitív, illetve negatív oldalát szeretném megjeleníteni a következő táblázatban.

1. táblázat. A szülők végső döntéshozatali jogának pozitív és negatív oldala gyermekük korai fejlesztésével kapcsolatban.

A gyermek korai fejlesztésével kapcsolatban a szülők végső döntéshozatali joga	
Pozitívum	Csecsemőkorban elkezdődhet a fejlődés támogatása. Megkönnyíti a gyermek dolgát hosszú távon.
Negatívum	Sok esetben későn kerül fejlesztő szakemberhez a gyermek. Gyermek nehezebben hozza be a lemaradást.

Sokszor fordulnak elő olyan esetek, hogy óvodába lépés előtt jutnak el a gyermekek a szakértői bizottság elé és kapják meg a szükséges fejlesztést, mert akkor döbbenek rá a szülők, hogy gyermekük nem beszél, vagy más fejlesztést igénylő problémája van. Ez pedig a tájékozatlanságból vagy a ráhagyó magatartásból fakadhat, illetve, hogy nem tudják pontosan, milyen korban, mit várhatnak el gyermekeiktől.

Számomra nagyon érdekes volt hallani, hogy az érintett családok gyermekeinek nagy része a magasan kvalifikált és nem pedig a szociálisan hátrányos helyzetű rétegből származik. Ezen felül az egyik interjú alany fő célkitűzése „*fő céljaim közé tartozik, hogy a jelenlegi gyermeknevelési problémákra felhívjam a figyelmet*” jól tükrözi, hogy a mai szülők gyermeknevelésével vannak bizonyos problémák. Amik olykor, mint a példa is mutatja, gátolják, illetve hátráltatják a gyermekek megfelelő fejlődésmenetét.

Jelentősen befolyásolja a szakmai munka sikerét a szülőkkal és más szakemberekkel való partnerség, együttműködés.

Könnyebben ki lehet alakítani jó kapcsolatot azoknál a családoknál, akiknél nincs külső nyomás, kényszer. Ellenkező esetben sajnos igencsak sok munkába, erőbe és kitartásába kerül a gyógypedagógusoknak a kívánt célok elérése, a gyermekek megfelelő fejlődése érdekében, ezt jól ábrázolja a 2. számú táblázat.

2. táblázat. Külső nyomás hatására elkezdett fejlesztés pozitív és negatív hatása.

Külső nyomás hatása a szülőn a fejlesztés megkezdése érdekében.	
Pozitívum	A gyermek fejlődésének támogatása időben elkezdődik.
Negatívum	Szülői ellenszenv, rosszul induló kapcsolat a fejlesztőkkel.

A külső kényszer miatt elkezdett fejlesztés hatása a szülő-kisgyermeknevelő közti kapcsolaton is észlelhető olykor. Ez legjobban a kommunikációban vehető észre, ugyan is a szülők szűkszavúak, erősen visszahúzódóak tudnak lenni, valamint kevésbé érdeklődőek. Ezt a helyzetet sok esetben az oldja fel, amikor a szülő saját maga is észleli gyermekén a pozitív változást.

Ennek másik oldala, amikor a szülő érzékeli a fejlődés elmaradását, pl. beszédfejlődés területén, de a védőnő, vagy gyermekorvos türelemre inti, illetve megnyugtítja, hogy nem gond, ha 3 éves koráig nem beszél a gyermek. Végül az esetek nagy részében elviszi gyermekét magán személyhez vizsgálatra, vagy bölcsődés gyermek esetén beszél a kisgyermeknevelőjével és szükség esetén elindítják az elmaradás feltérképezését vizsgálati úton.

A megkérdezett szülők szívesen vesznek részt ezeken a fejlesztő foglalkozásokon gyermekükkel. Mindegyikük gyermeke jár TSMT terápiára, melyen ők is aktív résztvevői a folyamatnak. A foglalkozásokon látják, gyakorolják azokat a mozdulatokat és feladatokat, melyet a gyermekekkel az ajánlott eszközök segítségével otthon is el kell végezniük. Az adott feladatokat egy füzetben, írott formában kapják kézhez segítségül. Ebbe a füzetbe jegyzik le a szükséges énekeket és mondókákat, eszközöket: nagyobb kendő vagy pléd, fitneszlabda stb.

A szülők észrevételeiből kiderült, hogy másfajta fejlesztések után nem szívesen, illetve ritka esetben adnak a fejlesztők otthon is elvégezhető konkrét feladatokat.

A fent említett alkalmak segítenek a szülőknek is. Magabiztosabbá teszi őket, hogy megértik, átélik a folyamatot. Emellett segít a többi szülővel és a szakemberrel való kapcsolat, a tudat, hogy vannak olyan személyek a környezetükben, akik megértik a nehézségüket és társként szolgálnak.

3.táblázat. A szülők részvételének pozitív és negatív hatása a fejlesztéseken.

Szülő részvétele a foglalkozásokon.	
Pozitívum	Partnerré válás elősegítése. Szakember és a fejlesztés hangulatának megfigyelése.
Negatívum	Gyermek figyelme nehezebben felkelthető.

A fejlesztők szerint igen fontos a szülő részvétele a foglalkozáson, hiszen a személyes alkalmak jelentősen segíthetnek a partnerré válásban, hiszen olyankor lehetőségük van látni, megfigyelni a szakember kedvességét, szeretetét és gondos odafigyelését, mellyel a rá bízott gyermek felé fordul. Ennek pozitív és negatív hatásait hivatott megjeleníteni a fenti, 3. számú táblázat.

Ennek ellenére a szakemberek beszámoltak olyan esetekről, mikor a gyermek fejlődésének pozitív irányú elmozdulása érdekében az volt optimális, ha a szülő nem volt jelen gyermekével a foglalkozásokon, mert jelentősen megnehezítette a szakmai munkát. Tehát a gyermek képes annyira szülőjére koncentrálni, a szülő pedig olyan szinten tudja akaratlanul is gyermeke figyelmét magára fókuszálni, hogy az akadályozhatja a fejlesztés menetét.

Ilyen esetekben a bölcsődei ellátás keretein belül kapott korai fejlesztés biztosít lehetőséget a gyermekek fejlődésének támogatására szülő jelenléte nélkül.

A bölcsődében megvalósuló fejlesztő tevékenység azért is nehezebb, mert a szülők nincsenek jelen, nem tapasztalják meg a fejlesztések hangulatát, így a közös munka is sokkal nehezebb. Ezen okok miatt tartják a leghatékonyabb kapcsolattartási módnak a személyes beszélgetéseket.

Lehetőség van a mai modern technikák (telefon, messenger) alkalmazására is, ha nincs lehetőség a személyes párbeszédre. Ezen kívül a szakemberek írásban, füzet segítségével is tájékoztatást nyújtanak a bölcsődébe járó szülőknek a gyermekek aktuális fejlettségéről, a fejlődés előre haladásának mértékéről.

A gyermekek önállóságának és szociális készségeinek támogatása, módjai:

A szociális készségek és az önállóság támogatásának első és legfontosabb színtere a család körében valósul meg. Kutatásom alatt megkérdeztem erről szülőket és nagyszülőket egyaránt.

Az egyik megkérdezett szülő úgy gondolja, hogy elrontotta az önállósodást gyermekénél, mert a féltésnek túlragaszkodás, illetve túlgondozás lett az eredménye. Ezen pedig folyamatosan dolgoznia kell, hogy segíteni tudja gyermeke fejlődését e téren.

Csak az egyik édesanya válaszában szerepelt a nagyszülők, gyermekek körüli segítése, mert a másik családnál az idősebb generáció még aktív munkaerőt képez a munkaerőpiacon. A hallottakból kiderül, hogy a nagyszülők maximálisan támogatják a családot, jelentős segítséget nyújtanak a gyermekek szociális készségeinek fejlődése terén.

Lehetőségük szerint megfelelő idő hagyásával, a gyermek önállósodási törekvéseink próbálgatásával (pl. cipőhúzás) és példamutatással igyekeznek támogatni gyermekeik önállóságát.

A nagyszülők egybehangzóan az együtt töltött minőségi időre helyezték hangsúlyt a szociális készségek kialakulása és az önállósodás elősegítése terén egyaránt. A lehető legtöbb időt a szabadban töltik, játszótérre, sétálni mennek. Eközben az unokák önállóságát úgy támogatják, hogy hagyják, saját maguk szerezzenek tapasztalatokat, természetesen mindezt felnőtt felügyelete mellett. Ami új dolog, azt megmutatják, elmagyarázzák, hogyan célszerű használni pl. fogd itt meg, a lábad tedd ide. Szükség esetén akár többször is segítenek a gyermekeknek.

Olyan világba születtek, ahol a köszönés a közösség nagyon fontos tényezőjét jelentette, így nagyszülőként ők is ezt adják tovább. Köszönésre tanítják, példát mutatva a gyermekeknek szóval és tettel.

Munkám során az önállósodás támogatásának jelentős szerepet tulajdonítok, mely véleményem egyezik a megkérdezett kisgyermeknevelőkével. Ehhez a szakdolgozatban már korábban említett Bölcsődei nevelés-gondozás alapprogramja szolgál alapul. A gyermekeknek megfelelő idő hagyásával, példamutatással, szóbeli segítséssel, illetve az egyes gyermekek igénye szerint az együtt végzett tevékenység gyakorlásával igyekeznek támogatni az önállóvá válás folyamatát.

A gyermekek szociális készségeinek fejlődését, támogatását a szabad játéktevékenységek és gondozási-nevelési tevékenységek közben tudják leghatékonyabban elősegíteni a szakemberek.

A nagyszülők szerepe a család és az unokák életében

A világgazdasági helyzet sok családnál visszahozta a több, akár három generáció együttélését. Ha a nagyszülők már nem aktív részesei a munkaerőpiacnak, akkor nagy eséllyel tudnak több időt eltölteni az unokákkal, gyermekfelügyeletet tudnak biztosítani, ezzel segítve a szülőket.

A megkérdezett nagyszülők egyikének van lehetősége napi szinten részt venni unokája életében. Emellett tanácsadói szerepet is betölt, lánya kérdéseivel hozzá fordul első körben és tanácsai jelentős részét meg is fogadja.

A másik nagyszülő konstatálta, hogy gyermeke habitusából kifolyólag az észrevételeket sem fogadja el szívesen, így hagyja gyermekét kibontakozni, hogy saját gondolatai szerint cselekedjen. Ő munkájából és a fiataloktól való fizikai távolság miatt heti szinten tud nagyszülői minőségben jelen lenni a család életében.

A kisgyermeknevelőkkel készített interjúkból kiderült, hogy a korai fejlesztésben részeseülő gyermekek életében aktív szerepet játszanak a nagyszülők. Napi szinten találkoznak unokájukkal, akár a bölcsődébe kell vinni a gyermekeket, akár délután elmenni értük. Támogatják a szülőket, de nem csak a gyermekek felügyeletével, hanem a korai fejlesztés fontosságának tekintetében is, megerősítve ezzel a szülők magabiztosságát, a szülői kompetenciát.

A szakemberek elmondása és a tapasztalat is egyöntetűen azt mutatja, hogy a normál fejlődésű gyermekek nagyszülei besegítenek a bölcsődés korú unokákkal kapcsolatban heti több alkalommal is lehetőségükhöz mérten.

A fent leírtak azt mutatják, hogy a nagyszülők jelen állás szerint túlnyomó részt a gyermekek felügyeletével segít a szülőket.

5. Összegzés

Dolgozatomban a gyermekek szülői szemmel való fejlődésének megítélését kutattam. Szakmai munkám során sokféle szülő típussal találkoztam. Tapasztalható, hogy mennyire másként tudják megítélni gyermekük fejlődését az egyes területeken, milyen változatos az információszerzés lehetősége és ez mennyi bizonytalanságot tud okozni.

Éppen emiatt tartom fontosnak a kisgyermeknevelők szakmai munkáját, felkészültségét, mert a szülőknek a gyermekeik ismeretében a lehető legjobb tudásunk szerint kell segíteni. Egyik célunk, hogy bátran fordulhassanak hozzánk bármilyen természetű kérdéssel.

Főként a gyermeki fejlődés korai szakaszában történő megfigyelésekről, annak módjáról írtam dolgozatomban. A témát a lehető legátfogóbb módon igyekeztem körül járni. A szakemberek közül a védőnők és kisgyermeknevelők szemszögéből, mert ők szakmai tapasztalataik és a dokumentáció szabályozása adta keretek révén releváns képet tudnak alkotni a gyermekek fejlődéséről. Emellett nagyon fontosnak tartottam a fejlesztők perspektívájából is megvizsgálni a tapasztaltakat, hiszen ők azok, akik a fejlesztésre szoruló gyermekekkel dolgoznak mindennapjaik során. Úgy gondolom, minél több aspektusából szemlélünk valamit, a kép annál átfogóbb lesz.

A gyermek elsődleges családi közege szempontjából a szülők és nagyszülők nézőpontját azért volt érdemes megvizsgálni e témában, mert nagyon sok múlik a gyermek környezetén. A döntéseket a hozzátartozó (szülő/nagyszülő, illetve különleges esetekben a gyermek törvényes gyámja: nevelőszülő vagy örökbefogadó) hozza meg.

Változó tendenciát mutat a gyermekek fejlődésének megítélése az imént említett személyek részéről. Többször is tapasztaltam már, hogy a gyermek fejlődésbeli elmaradását későn vették észre a szülők. Ez okból a neurológiai vizsgálat és az azt követő fejlesztő foglalkozások olyankor vették kezdetüket egyes esetekben, amikor a gyermek nehezebben hozhatta be a fennálló lemaradást.

Bizonyosságot nyert még az is, hogy jelentős szerepe van a gyermekek szocializációjában a nagyszülőknek.

A kutatás közben még nagyobb bepillantást nyerhettem a kisgyermeket körülvevő különböző feladatkört- és szerepet betöltő felnőttek magán- és szakmai életébe. Még jobban tudatosult bennem, hogy mennyire fontos ezen személyek megfelelő kommunikációja, kapcsolata és együttműködése, hogy a gyermeket tudásuk legjava szerint segíteni tudják bármely területben is tapasztalható elmaradás. Ugyanis mindez elengedhetetlen a kitűzött célok elérése érdekében, ami jelen esetben a fejlődés pozitív előre mozdulása.

Az interjúkból összeségében számomra az derült ki, hogy a megkérdezettek szívükön viselik a gyermekek sorsát. Nagy jelentőséget tulajdonítanak a gyermekek fejlődésére, annak támogatására és a fejlődés nyomon követésére. Bár sokféle lehet az elmaradás, a fejlesztendő terület, egyértelműen kirajzolódik a tény, hogy minden gyermek szempontjából elengedhetetlen a hozzáértő szakemberek együttműködése.

6. Irodalomjegyzék

Nyomtatásban megjelent művek:

A Bölcsődei gondozás-nevelés országos alapprogramja. 2023., **p. 2-16.**

Altorjai Péter, Fogarai András, Kereki Judit (szerk.) (2015): Gyermek-alapellátási útmutató a 0-7 kórú gyermekek szűrési vizsgálatainak elvégzéséhez. Készült a TÁMOP 6.1.4 Koragyermekkorai program keretében a meglévő jogszabályok és a projekt során fejlesztett módszertani anyagok alapján védőnők, házi gyermekorvosok és vegyes praxisú háziorvosok részére. 2., javított kiadás. Országos Tisztifőorvosi Hivatal. Budapest., **p. 8-31.**

Bagdy Emőke (2020): A személyiség titkai. Család, nevelés, önértékelés. Kulcslyuk Kiadó., **p. 27- 43.**

Berkő Péter (2010): Szülők kézikönyve. Remények, kockázatok és boldogság. SpringMed Kiadó., **p. 82-101.**

Carol Cooper (2002): Ezernyi kérdés, ezernyi válasz csecsemőkről, kisgyermekről. Magyar Könyvklub. Budapest., **p. 135-137.**

Danits et al (szerk) (2011): A génektől a társadalomig: a koragyermekkorai fejlődés szinterei. Biztos Kezdetek Kötetek I. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet. Budapest., **p. 430-431.**

Meszéna Tamásné (szerk.) (2019.): Gyermekút. Kaleidoszkóp. Rendszerszemléletben a korai terápiás háromszög. Módszertani anyag. Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Zrt., Budapest., **p. 17-18.; 382.**

Nyitrai Ágnes, Korintus Mihályné, Hajduné Holló Katalin, Józsa Krisztián, Rózsa Sándor, Kereki Judit (2021): A Gyermekfejlődési kérdőív alkalmazása a bölcsődében és az óvodában az EFOP-1.9.5-VEKOP-16-2016-00001 „A kora gyermekkorai intervenció ágazatközi fejlesztése” projekt támogatásával készült. Budapest., **p. 20-41.**

Regős Judit (2015): Nem születettél anyának! Tabuk nélkül a családdá válásról. Tea Kiadó. Budapest., **p. 114.**

Sally Goddard Blythe (2015): Reflexek, tanulás és viselkedés. Betekintés a gyermeki elmébe. A tanulás és magatartási problémák nem-invazív megoldása. Medicina Könyvkiadó Zrt. Budapest., **p. 102-104.**

Vekerdy Tamás (2011): Érzelmű biztonság. Mit kell(ene) tudnunk a gyermekekről? Válogatás Vekerdy Tamás legjobb előadásából. Kulcslyuk Kiadó. Gyomai Kner Nyomda Zrt. 2021., **p. 25-30.**

Veres Mária (2013): Nagyszülők és unokák. Az első évek együtt. Szerzőtársak: Garam Katalin, Jelínek Mária, Sereg András, Szegő Andrea, Varsányi Katalin. Jaffa Kiadó. Budapest., **p. 66-83.**

Interneten elérhető irodalmak:

Parental and health visitor assessment of children development and factors affecting children development assessment in Hungary. kont.2019.052. {2023.03.30.}

Örzök. Egészségügyi alapellátók gyakorlatközpontú kézikönyve. Országos Tisztifőorvosi Hivatal. Budapest. 2014. {2023.11.03.} **p. 55.-243.**

Összefoglaló tanulmány a TÁMOP 6.1.4/12/1-2012-00001 „Kora gyermekkori (0-7 év) program” kiemelt projektben végzett „Szülők gyermekneveléssel kapcsolatos attitűdjének felmérése, a 0-7 éves korú gyermekek alapellátásával kapcsolatos elvárásainak elégedettség-felmérése, szociológiai/szociálpszichológiai típusú felmérés és elemzés” vonatkozásában. OTH. Budapest. 2014. {2023.03.06.} **p. 75-81.**

7. Mellékletek

1. melléklet

Szülők kérdései:

- Hány éves, mivel foglalkozik?
- Hány gyermeke van, milyen korú(ak)?
- A gyermek(ek) fejlődése során felmerülő kérdésekkel kihez tudott bizalommal fordulni (védőnő, kisgyermeknevelő, családtag, gyermekorvos, család barát, online oldalak stb.)? Miért?
- Milyen kérdések merültek fel Önben?
- Mi módon mutatkozott, hogy gyermekének valamely fejlődési területen támogatásra van szüksége? Örökölhette a gyermek valamely felmenőjétől?
- Hogyan érintette ez Önt és családját? Ez a későbbiekben okozott-e valamilyen változást? Ha igen, kérem fejtse ki, mi módon volt észlelhető.
- Az észrevételtől számítva mennyi idő telt el kb. amíg megtörtént az első fejlesztés? Hozott-e változásokat a család életében? Ha igen milyen téren, mekkorát?
- Milyen terület(ek) fejlesztését javasolták gyermeke(i) számára? Helyileg hol zajlanak ezen foglalkozások?
- Mennyire van lehetősége részt venni ezeken a fejlesztéseken? Milyen szerepben (megfigyelő, aktív részt vevő)?
- Milyen tanácsokkal látják el a gyógypedagógusok? Illetve kap-e és ha igen, milyen jellegű otthon is elvégezhető feladatot? Ezek mennyire bizonyultak hasznosnak?
- Milyen a kapcsolata a fejlesztővel, kisgyermeknevelőkkel?
- Milyen hatással volt a fejlesztés a gyermekre? Ez hogyan befolyásolta a környezetét?
- Ön milyen módon segíti gyermeke önállóvá válását és szociális készségeinek kialakulását? Amennyiben vannak nagyszülők, milyen mértékben partnerek ebben?

Nagyszülők kérdései:

- Hány éves? Dolgozik még (ha igen milyen területen, ha nem mióta és miért)?
- Hány gyermeke, illetve unokája van?
- Unokái mennyi idősök?
- Együtt, külön élnek?
- Milyen szinten tud bekapcsolódni az unokák életébe és hogyan (csak a szülők felügyeletében, önre bízzák pár órára/ napra)? Milyen sűrűen van lehetősége unokájával/unokáival lenni? Mivel szokták tölteni az időt?
- Mennyire egyezik meg az ön nevelési elve és a fiatalabb korosztályé, illetve mi az, amiben nagyon máshogy gondolkoznak?
- Ön szerint megfelelően fejlődik unokája? Gyermekei és párjuk mennyire fogadják el ilyen téren észrevételeit?
- Ön milyen módon segíti unokája önállóságát, szociális készségeit?
- Volt elképzelése, hogy milyen nagymama szeretne lenni?

Fejlesztők kérdései:

- Hány éves vagy, család?
- Mi a végzettséged? Milyen jellegű fejlesztéseket végzel a bölcsődés korosztály körében?
- Hány éve vagy a pályán? Mi ad lendületet, mi motiválja munkádat?
- Hogy látod? Mennyire nőtt meg azoknak a gyermekeknek a száma, akik korai fejlesztésre szorulnak?
- Kisgyermeknevelőkkel hogyan tudtok hatékonyan együtt dolgozni? tudják-e és mi módon segíteni munkádat?
- Általában hány alkalommal van fejlesztve heti szinten 1-1 gyermek?
- Megítélésed szerint mennyire jutnak időben hozzád, fejlesztésre a gyermekek? Mi ennek az oka?
- A szülőkkel milyen kapcsolatod van? Mennyire nehéz elnyerni a bizalmukat?
- Milyennek látod a helyzethez való hozzáállásukat?
- Mi a szülőkkel való kapcsolattartás bevált módja nálad?
- Van olyan alkalom, amikor a szülő is részt vehet a fejlesztésen, illetve vannak dolgok, amiket „házi feladat” -ként szoktál ajánlani?
- Hogy látod, ezeknek a gyermekeknek az önállósodás és a szociális készségek kialakulása hogyan alakul, illetve mennyire hat ezen területekre más fejlődési területen lévő elmaradás?

Kisgyermeknevelők kérdései:

- Hány éves, mivel foglalkozik?
- Hány gyermeke van, milyen korú(ak)?
- A gyermek(ek) fejlődése során felmerülő kérdésekkel kihez tudott bizalommal fordulni (védőnő, kisgyermeknevelő, családtag, gyermekorvos, család barát, online oldalak stb.)? Miért?
- Milyen kérdések merültek fel Önben?
- Mi módon mutatkozott, hogy gyermekének valamely fejlődési területen támogatásra van szüksége? Örökölhette a gyermek valamely felmenőjétől?
- Hogyan érintette ez Önt és családját? Ez a későbbiekben okozott-e valamilyen változást? Ha igen, kérem fejtse ki, mi módon volt észlelhető.
- Az észrevételtől számítva mennyi idő telt el kb. amíg megtörtént az első fejlesztés? Hozott-e változásokat a család életében? Ha igen milyen téren, mekkorát?
- Milyen terület(ek) fejlesztését javasolták gyermeke(i) számára? Helyileg hol zajlanak ezen foglalkozások?
- Mennyire van lehetősége részt venni ezeken a fejlesztéseken? Milyen szerepben (megfigyelő, aktív részt vevő)?
- Milyen tanácsokkal látják el a gyógypedagógusok? Illetve kap-e és ha igen, milyen jellegű otthon is elvégezhető feladatot? Ezek mennyire bizonyultak hasznosnak?
- Milyen a kapcsolata a fejlesztővel, kisgyermeknevelőkkel?
- Milyen hatással volt a fejlesztés a gyermekre? Ez hogyan befolyásolta a környezetét?
- Milyen módon segíti gyermeke önállóvá válását és szociális készségeinek kialakulását? Amennyiben vannak nagyszülők, milyen mértékben partnerek ebben?